

DE BREDE BESPEELBAAR-HEID VAN DE WOONOMGEVING

nummer

14

De waarde van specifiek als speelplek ingerichte ruimten is in de literatuur duidelijk aangetoond. Dat neemt niet weg dat ook buiten deze plekken voor kinderen en jongeren ruimte moet zijn om op ontdekking te gaan of om elkaar te ontmoeten. Kinderen spelen niet alleen op de daarvoor ingerichte speelplekken. Jongeren hangen niet alleen rond in de buurt van de voor hen bestemde JOP's. Idealiter zou een woonwijk zo ingericht moeten zijn dat deze aanleidingen voor spelen en ontmoeten in zich heeft, naast de specifieke voorzieningen die daarvoor getroffen worden. We hebben het dan over de brede bespeelbaarheid van de woonomgeving die met behulp van zogenaamde speelaanleidingen nagestreefd kan worden.

Speelaanleidingen zijn bewust gecreëerde situaties in het landschap/de openbare ruimte die aanleiding geven tot spel of ontmoeting. Een pleintje om te voetballen. Een bosje waarachter je je kunt verstoppen. Een lantaarnpaal die als buutplaats geldt, een boom die hazelnoten draagt, bestrating die hinkelspel oproept, een erfafscheiding als beloopbaar muurtje. Kortom, speelse aankleding van een woonwijk die met relatief geringe kosten een positieve bijdrage leveren aan de spel-, speel- en ontmoetingsfunctie van de directe woonomgeving. Het inplannen van speelaanleidingen vereist in de eerste plaats ruimte in de directe omgeving van woningen. Ook veel kinderen hebben tegenwoordig volle dagen met verschillende verplichtingen. In de versnipperde tijd die overblijft, is de mogelijkheid om toch nog even naar buiten te gaan van groot belang. Het kwartiertje wat over is voor er gegeten gaat worden, als men terug komt van de buitenschoolse opvang of nog even na het avondeten. Juist de mogelijkheid om in de eigen straat te spelen is dan van belang.

In dit informatieblad komen de verschillende vormen van speelaanleidingen aan de orde. Het gaat om ideeën die voor ontwerpers gemakkelijk op te pikken zijn:

- Inrichting van straten en pleinen
- Groen, water en andere natuurlijke materialen
- Hoogteverschillen en andere verschillen in ondergrond
- Kleine objecten

Het gaat in praktisch alle gevallen om (landschaps) elementen die niet onder het Attractiebesluit vallen en daardoor minder bureaucratische rompslomp met zich mee brengen.

Inrichting van straten en pleinen

Veel spel van kinderen vindt plaats op de stoep voor de deur, in de eigen straat of op het pleintje in de buurt. Stoepen kunnen een grote speelwaarde hebben. Het maakt voor kinderen niet uit of de stoep breed of smal is, vlak of juist niet vlak. Het spel wordt aan de ondergrond aangepast. Bredere stoepen worden door kinderen gebruikt om te kunnen skelteren, spelen met fietsjes en speelauto's. Het verkeersarm of -luw maken van delen van de openbare ruimte vergroot de veiligheid en de spelmogelijkheden. Een doorgaande weg als hoofdas, met links en rechts doodlopende straatjes die eindigen in een pleintje (cul-de-sac), is hiervan een voorbeeld.

Vooraf in de 70'er en 80'er jaren van de vorige eeuw werd voor deze stedenbouwkundige opzet gekozen. Ook het woonerf kwam in die tijd in zwang. Vaak werden de aldus ontstane pleintjes met enkele speeltoestellen gemarkeerd, waardoor duidelijk werd dat dit een plek voor kinderen was. Via brandgangen is het mogelijk een route langs de diverse pleintjes te maken.

Maar ook zonder speeltoestellen kan zo'n plek, zo'n pleintje op tal van manieren voor spel en of ontmoeting aantrekkelijk gemaakt worden.

Belangrijk is enige vorm van beschutting tegen de wind. Die kan van hout of steen zijn, of in de vorm van een aarden wal of begroeiing. Zitelementen kunnen de ontmoetings- of speelwaarde vergroten. Met gebruik van uit de natuur betrokken elementen of met een natuurlijke aanleg kan al heel wat worden gerealiseerd. Aardigheid van dergelijke plekken is dat op natuur gebaseerde houten objecten in de regel vergaan. Soms is dat ook helemaal niet erg. Tegen de tijd dat de jeugdige populatie in de straat sterk afneemt, kan de plek een andere functie krijgen (een jeu-de-boulesbaantje of een kruidentuintje).

Tegenwoordig wordt het woonerf niet vaak meer toegepast en als dat wel gebeurt is er weinig ruimte dan komt kinderspel al snel in de knel met geparkeerde auto's.

In de nieuwste uitbreidingswijken in de grote steden wordt steeds meer geprobeerd auto's op eigen terrein of onder de grond te laten parkeren en op straatniveau ruimte voor spel te houden. De praktijk leert dat dat alleen lukt als het verboden is auto's op straatniveau te parkeren. Is dat niet het geval, dan gaan bewoners de ruimtes bestemd voor auto's voor andere doeleinden gebruiken en wordt de auto alsnog op straat geparkeerd.

Groen, natuurlijk elementen en water

Speelgroen

Openbaar groen in de straat heeft bijna altijd de functie van kijkgroen en dient er als zodanig netjes verzorgd uit te zien, zeker in de ogen van de omwonenden. Dergelijke plekken omvormen tot speelgroen kan worden gezien als aanzetten tot verloedering of als achteruitgang. Dat maakt het soms moeilijk (maar niet onmogelijk) om groen in de

woonomgeving aan te wenden voor spel en ontmoeting. Speelgroen moet goed onderhouden worden en tegen een stootje kunnen. Het is wel oppassen voor de natuurlijke concurrent: de hond.

Bomen

Bomen op een speelplek kunnen een extra doel krijgen bijv. als doelpalen of schuilplek. Omgezaagde bomen, met inbegrip van de grote zijtakken, al dan niet op kunstzinnige wijze bewerkt (geverfd, apart gevormd, bewerkt als kunstwerk, uitgezaagd als zitelement.) kunnen het straatbeeld verlevendigen. Ook van louter boomstammen/stammetjes/rondhout is van alles te maken. Palissaden al dan niet met doorkijkjes, poortjes e.d., plantenbakken, stapelementen in een border, zitelementen etc. Zwerfkeien, vooral in noord/oost-Nederland behorend tot de natuurlijke elementen, kunnen op verschillende wijzen ook als speelaanleiding of ontmoetingsplaats dienen.

TIP

Het aanplanten van fruit- en notenbomen aan de openbare weg is aantrekkelijk voor de jeugd, evenals kastanjes en eiken.

Landschapselementen

Een landweggetje omzoomd met bomen, struikgewas en slootjes is een spannende ontdekkingsplek voor kinderen. Elementen als geluidswallen, rafelranden, braakliggende- of sloopterreinen nodigen uit tot hutten bouwen en kunnen hiervoor bestemd worden. Geluidswallen zijn gemakkelijk te maken, bijv. van overtollige bouwgrond. Ook kan een wal een zekere beschutting tegen de wind bieden. Een wal is met diverse materialen te bekleden, zodat verschillende klim-, klauter- en glijfuncties te maken zijn. Door de kruin niet te beplanten ontstaat er een paadje wat weer nieuwe mogelijkheden biedt.

De klimatologische omstandigheden in Nederland maken het spelen in het groen niet altijd aantrekkelijk. Onder de bomen regent het nog lang na, en in de lage delen van Nederland is het met de hemelwaterafvoer in plantsoenen, speelveldjes soms droevig gesteld. Goede afwatering bepaald of een plek bespeelbaar blijft of niet.

Water

Water is een steeds gewilder element in woonwijken. Water is ook een aantrekkelijk speelelement. Maar een gracht of beschoeide waterpartij als zodanig heeft weinig tot geen speelwaarde voor jonge kinderen. Bovendien moet de veiligheid voor

hen gegarandeerd worden, zowel verdrinkingsgevaar als ongewenste bacteriologische contacten liggen op de loer.

Jonge kinderen krijgen in wijken met dergelijke waterpartijen vaak geen toestemming om zelfstandig buiten te spelen. Pas als kinderen eenmaal kunnen zwemmen en zelfstandig met bootjes mogen omgaan, kunnen dergelijke waterpartijen een verrijking zijn. En dan vooral op in ons klimaat bijzondere dagen, dus langdurige periode van warm weer, waardoor de watertemperatuur oploopt. Of juist langere perioden van vorst, waardoor ijspret mogelijk wordt.

Voor jonge kinderen kunnen heel ondiepe plassen, of ondiepe aftakkingen van een bestaande watergang een speelwaarde hebben, mits ze geleidelijk 'kindvriendelijk' aflopen. Stapstenen zijn een eenvoudige toevoeging die de speelmogelijkheden vergroten. Strandjes hebben altijd aantrekkingskracht op kinderen, maar dergelijke waterpartijen zijn helaas schaars.

Hoogteverschillen en andere verschillen in ondergrond

Hoogteverschillen maken variatie in het spelen mogelijk: verstoppen, sleeën, glijden, klimmen en klauteren al dan niet met fiets of skates. Muurtjes worden tegenwoordig weer vaker toegepast in woonwijken. Een combinatie van niveauverschillen en muurtjes van divers hergebruikt steenmateriaal kan allerlei spel oproepen.

In oude stads- en dorpskernen zijn nog vaak hoogteverschillen te ontdekken in het straatbeeld. Een bordes met trap nodigt kinderen uit om de trappen te beklimmen. Een verlaging van het niveau nodigt kinderen uit verstopperijtje te spelen.

Kleine objecten

Catalogi van producenten en leveranciers van straatmeubilair, maar ook de werven van gemeentewerken staan vol met objecten die een functie kunnen hebben als speelaanleiding op openbare terreinen. Banken en tafels zijn bekend, maar ook bloembakken, afzetpalen, betonnen afzetelementen, geleidehekken, fietsbogen, (betonnen) bielzen, stapstenen, blokelementen, keerelementen, trappen, palissaden, leunhekken, bergingen en boogoverkappingen, bruggen, muurtjes en verschillen in kleur en vorm en profiel in bestrating kunnen oproepen tot spel. Ook kunstobjecten kunnen een rol spelen in de bespeelbaarheid van de woonomgeving.

Een positief hondenbeleid

Juist bij het ontwikkelen van speelaanleidingen in de directe woonomgeving is het zaak tegelijkertijd een positief hondenbeleid te gaan voeren. De 1,5 miljoen honden in Nederland en hun bezitters zijn misschien wel de grootste gebruikers van de openbare ruimte in de directe woonomgeving. Speelaanleidingen zijn niet duidelijk gemarkeerd, hebben doorgaans geen afrastering en zijn in principe voor veel verschillende vormen van gebruik geschikt. Honden en vooral hun uitwerpselen zijn in staat om de speelwaarde van niet direct als zodanig herkenbare speelplekken tot nul te reduceren. Een hond verschaft de eigenaar meestal veel plezier, daar moet ook plaats voor zijn. Een positief gemeentelijk hondenbeleid is dan een vereiste. Kenmerkend hiervoor is een multidisciplinaire aanpak, waarbij overlast wordt voorkomen door een opruimplicht te combineren met speciale uitlaat- en loslooplekken.

LITERATUUR

Oases in het beton

Aandachtspunten voor een jeugdvriendelijke openbare ruimte

door Lia Karsten, m.m.v. Els Kuiper, Jaap Noorda, Henny Reubsæet, Harry Been en Sjoerd IJdema
Uitgave: Koninklijke Van Gorcum BV 2002

ADRESSEN

CMO Groningen

Wegalaan 3-5, Postbus 2266
9704 CG Groningen
telefoon (050) 577 01 01, fax (050) 577 64 93
e-mail l.moithukshung@cmogroningen.nl
www.cmogroningen.nl
www.speeltuinwerkgroningen.nl

Stichting Partoer

Natalstraat 7, Postbus 298
8901 BB Leeuwarden
telefoon (058) 234 85 00, fax (058) 234 85 01
e-mail info@partoer.nl, www.partoer.nl

NUSO

(landelijke organisatie voor speeltuinwerk en jeugdrecreatie)
Koningslaan 101, Postbus 19204
3501 DD Utrecht
telefoon (030) 254 48 80, fax (030) 254 50 88
e-mail info@nuso.nl, www.nuso.nl

Kinderen Voorrang

1° Nassastraat 5
1052 BD Amsterdam
telefoon (020) 682 63 22, fax (020) 682 06 19

3VO

Huizenlaan 600, Postbus 423
1270 AK Huizen
telefoon (035) 526 27 37 / 524 88 99

Bureau Speelruimte

(Advies, onderzoek en ontwerp voor de woonomgeving)
P. Borstraat 37, Postbus 449
3800 AK Amersfoort
telefoon (033) 465 32 70, fax (033) 461 75 83
e-mail speelruimte@spidernet.nl
www.speelruimte.nl

